

τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὡσθ' ἔταν λέγηται τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἄνθρωπον εἶναι, οὕτω νοεῖσθαι, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Λόγου πρόσωπόν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, καὶ οὕτω τὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατηγορούμενον καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατηγορεῖσθαι, μετὰ τινος ἐπαναλήψεως μέντοι· οἷον, πέπονθεν ὁ Θεός, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος ὃς ἐστι Θεὸς διὰ τὴν τοῦ προσώπου ἐνότητα πέπονθεν· καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν νεκρὸν ἀνέστησεν, τουτέστιν ὁ Θεός, ὃς ἐστι καὶ ἄνθρωπος διὰ τὴν τοῦ προσώπου ἐνότητα. Αὕτη δὲ οὐδὲν σχεδὸν διαφέρει τῆς τοῦ Νεστορίου ἢ δόξα, εἰ καὶ δοκεῖ· πρόσωπον γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο ἢ ἄτομος οὐσία λογικῆς φύσεως· ἡ δὲ ἄτομος οὐσία ἐστὶν ὑπόστασις, ὥστε πρόσωπον καὶ ὑπόστασις ἐν τῇ λογικῇ φύσει ταυτόν ἐστὶν, εἰ καὶ ἀπλῶς οὐκ ἐστὶ ταυτόν, ἀλλ' ἐπὶ πλειόνων ἢ ὑπόστασις λέγεται. Εἰ οὖν ἐν τῷ Χριστῷ δύο ὑποστάσεις εἰσὶ, καὶ δύο εἰσὶ πρόσωπα καὶ δύο ὑποκείμενα, καὶ οὕτως ὁ Χριστὸς οὐκ ἔσται εἰς ἀπλῶς, εἰ μὴ πῃ ἔσται εἰς, ὅπερ ἐστὶ διαλύειν τὸν Ἰησοῦν. Ἄλλ' αὕτη μὲν ἡ δόξα οὐδ' ἐλέγχων δεῖται πλειόνων.

**XXXIX.** — Τί περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ σαρκώσεως, ἡ καθολικὴ πίστις φρονεῖ.

Φανερόν τοίνυν, ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς καθολικῆς πίστεως ἀνάγκη λέγειν ἐν τῷ Χριστῷ εἶναι θεῖαν φύσιν τελείαν, καὶ ἀνθρωπίνην τελείαν, ἐκ ψυχῆς δηλονότι λογικῆς συνεστηκυῖαν καὶ ἀνθρωπίνης σαρκός, αἵτινες ἡνῶνται φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ οὐ κατ' ἐνοίκησιν μόνην, οὔτε κατὰ συμβεβηκός, οὔτε ἐν μόνη προσωπικῇ σχέσει ἢ ιδιότητι, ἀλλὰ κατὰ μίαν ὑπόστασιν καὶ ὑποκείμενον ἓν. Ἀνάγκη γὰρ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι, περὶ οὗ ἀδιακρίτως ἐν τῇ Γραφῇ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα λέγονται, οἷον τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου τῷ Θεῷ, ἀντικείμενα δὲ ὄντα, ὡς τὸ παθητὸν καὶ ἀπαθές, καὶ τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον, εἰ καὶ κατὰ τοῦ αὐτοῦ κατηγοροῦνται τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον, οὐ κατὰ τὸ αὐτό. Ὡς οὖν τὸ καθ' οὗ κατηγοροῦνται ἐν ἄνευ διακρίσεως, οὕτω πρὸς τὸ καθὼς κατηγοροῦνται δεῖ ποιεῖσθαι διάκρισιν.

Ἐπεὶ τοίνυν ἄλλο καὶ ἄλλο ἐστὶ καθὼς | κατηγοροῦνται τοῦ Χριστοῦ f. 164 τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, ἀνάγκη δύο φύσεις λέγειν ἐν τῷ Χριστῷ ἀσυγχύτους καὶ ἀμιγείς· τὸ δ' οὗ καθὼς κατηγοροῦνται αἱ φυσικαὶ ιδιότητες, αὐτῷ γένει τῆς οὐσίας ἀνήκουσαι, ὑπόστασις ἐστὶ καὶ ὑποκείμενον ἐκείνης τῆς φύσεως. Ἐπεὶ τοίνυν ἀδιάκριτόν ἐστι καὶ ἐν τῷ καθ' οὗ κατηγοροῦνται τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα περὶ τὸν Χριστόν, ἀνάγκη λέγειν τὸν Χριστόν μίαν ἔχειν ὑπόστασιν καὶ ἐν ὑποκείμενον θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως. Οὕτω γὰρ ἀληθῶς καὶ ἰδίως τὰ θεῖα κατηγορηθήσεται τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καθόσον ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὑποκείμενόν ἐστὶν οὐ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς θείας, καὶ ἀνάπαλιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τὰ

ἀνθρώπινα κατηγορηθήσεται, καθόσον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐστὶν ὑποκείμενον.

Ἐξ οὗ δηλονότι, εἰ καὶ ὁ Υἱὸς σεσάρκωται, οὐκ ἀνάγκη τὸν Πατέρα ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι σεσαρκωμένα· ἢ γὰρ σάρκωσις οὐ γέγονε κατὰ τὴν ἐν τῇ φύσει ἔνωσιν, ἐν ἣ τὰ θεῖα πρόσωπα κοινωνοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ ὑποκείμενον, καθὼ τὰ τρία πρόσωπα διακρίνονται· καὶ οὕτως, ὡσπερ ἐν τῇ Τριάδι ἐν μιᾷ φύσει πλείω εἰσὶ πρόσωπα ὑφαστάτα, οὕτως ἐν τῷ τῆς σαρκώσεως μυστηρίῳ ἐν πλείοσι φύσεσιν ἐν πρόσωπόν ἐστὶν ὑφαστάτως.

10

#### XI. — Ἀντιθέσεις κατὰ τῆς σαρκώσεως.

Ἄλλ' οἱ τῆς πίστεως ἀντικείμενοι τοιαυτὰ τινα ἀντεπάγουσι τῇ θεῖα σαρκώσει· ὁ Θεὸς οὔτε σῶμά ἐστιν, οὔτε δύναμις ἐν σώματι· ταῦτα δὲ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ δέδεικται ὑφ' ἡμῶν. Εἰ δὲ σὰρκα ἀνέλαβεν, ἢ εἰς σῶμα μετεβλήθη, ἢ μετὰ τὴν σάρκωσιν δύναμις ἦν ἐν σώματι, ἄπερ ἀδύνατα. Ἀδύνατον ἄρα ἦν τὸν Θεὸν σαρκωθῆναι.

Ἐτι, πᾶν τὸ νέαν φύσιν μεταλαμβάνον ὑποκείμενόν ἐστὶν οὐσιώδους μεταβολῆς. Εἰ τοίνυν ἢ ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ Λόγου γέγονεν ἐκ νέου ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ὑφαστήκυια, οὐσιωδῶς μεταβεβλήσθαι δόξειεν ἄν. Ἐτι, εἰ ἢ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς σαρκώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐστὶν ὑπόστασις, ἔπεται τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μὴ πανταχοῦ εἶναι μετὰ τὴν σάρκωσιν.

Ἐτι, εἰ ἢ τοῦ Χριστοῦ ψυχὴ τῷ τιμιωτέρῳ εἶναι τοῦ σώματος οὐκ ἐστὶν αὐτοῦ ὑποκείμενον τοῦ σώματος, ἀλλὰ μᾶλλον εἶδος αὐτοῦ, οὐδ' ἄρα ἢ θεότης ὑποκείμενον ἔσται τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς εἶδος ἔξει πρὸς αὐτήν.

Ἐτι, πᾶν τὸ ἐπεισιόν τι μετὰ τὸ τέλειον εἶναι, κατὰ συμβεβηκὸς αὐτῷ ἐπεισιν. Ἄλλ' ἐπεὶ ὁ θεῖος Λόγος ἐξ αἰδίου ἐστὶν, φανερόν ὡς ἢ ε. 164<sup>ν</sup> προσληφθεῖσα σὰρξ ἐπεισηλήθεν ἐκεῖνῳ μετὰ τὸ τέλειον εἶναι, ὥστε | κατὰ 30 συμβεβηκὸς ἐπήληθέ τι τοῦτο.

#### XLI. — Πῶς δεῖ νοεῖν τὴν σάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Πρὸ τοῦ τὴν λύσιν τούτων ἐπαγαγεῖν, δεῖ προειδέναι τί ἐστὶ τὸ ἡνώσθαι ἐν φύσει, καὶ τί ἐστὶ τὸ ἡνώσθαι ἐν προσώπῳ. Ἐν τῇ φύσει μὲν οὖν ἐνοῦνται ἐκεῖνα, ἐξ ὧν εἶδους τινὸς ὁλότης συνίσταται, ὡς ἢ 35 ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἐνοῦνται πρὸς σύστασιν εἶδους ζῴου, καὶ καθόλου τὰ μέρη τινὸς εἶδους ὄντα. Ἀδύνατον δὲ εἶδει τινὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὁλότῃ καθεστῶτι ἀλλότριόν τι ἐνωθῆναι ἐν ἐνότητι φύσεως, μὴ τοῦ εἶδους διαλυθέντος, ὡσπερ εἰ τῇ ἐμψύχῳ μόνον οὐσίᾳ τὸ αἰσθητικὸν προστεθείη, 40 ἔσται ἕτερον εἶδος, ἥγουν ζῶον ἀπὸ φυτοῦ· εἰκόσασι γὰρ ἀριθμοῖς τὰ εἶδη,

οἱ ποικίλλονται προσθήσει καὶ ἀφαιρέσει μονάδος. Οὐδὲν δὲ κωλύει τινὰ ἐν τοῖς ἀτόμοις ἐνοῦσθαι, ἅπερ οὐχ ἐνοῦνται πρὸς μίαν ὁλότητα εἶδους· ἢ γὰρ λευκότης καὶ τὸ μουσικὸν ἐν μὲν τῷ καθόλου τῇ ἀνθρωπότητι οὐχ ἐνοῦνται, ἐν δὲ τῷ Σωκράτει, ἐνοῦνται· καὶ ταῦτά εἰσι τὰ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι λεγόμενα. Καὶ ἐπεὶ τὸ ἀτομον τῆς οὐσίας ὑπόστασις λέγεται, 5 ἐν δὲ ταῖς λογικαῖς οὐσίαις καὶ πρόσωπον, εἰκότως τὰ τοιαῦτα ἐνοῦσθαι λέγονται καὶ καθ' ὑπόστασιν ἢ ἐν πρόσωπῳ, καὶ οὕτω φανερόν εἶναι τινὰ ἠγνωμένα καθ' ὑπόστασιν καὶ οὐ κατὰ φύσιν.

Οἱ μὲν οὖν αἱρετικοὶ ἀκούοντες ἔνωσιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ Χριστῷ, ἐναντίαις ὁδοῖς προεχώρησαν πρὸς τὸ τοῦτο νοῆσαι, ὡς φθάσαντες 10 ἐπεξεργασάμεθα· ἢ δὲ πίστις οὐτ' ἐκ δυοῖν ἀναλωθέντων εἰς ἀλληλα μίαν γενέσθαι φύσιν κρατεῖ, οὔτε ὡς συμβεβηκὸς ἐνωθῆναι τῇ θείᾳ τὴν ἀνθρωπίνην, ὡςπερ ἀνθρώπῳ ἱμάτιον καὶ οἰκίαν, ἀλλ' οὕτως ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸν Λόγον ὑποκεισθαι ὑφ' ἑστώτα, ὡςπερ ἐν ἰδίᾳ αὐτοῦ γενομένη διὰ τῆς σαρκώσεως, ὥστε τὸ ἐκείνου σῶμα ἀληθῶς εἶναι σῶμα 15 τοῦ Θεοῦ Λόγου· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἀληθῶς εἶναι ἀνθρώπον.

Τελείως μὲν οὖν ἀνελίττεσθαι τὴν ἔνωσιν ταύτην ὑπ' ἀνθρώπου ἀδύνατον, ἀλλ' ὡς οἶόν τε παραδείγματα φανεροῦντες, τῇ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐνώσει κεχρήμεθα, ἧς οὐδὲν ὁμοιότερον ἐν τοῖς κτίσμασι τῷ 20 νῦν προκειμένῳ· ὅθεν καὶ Ἀθανάσιος ἐν τῷ οἰκείῳ συμβόλῳ· „Ὡςπερ φησὶν, ἢ λογικὴ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἰς ἐστὶν ἀνθρώπος, οὕτως ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἀνθρώπος εἰς ἐστὶ Χριστός“. Ἐπεὶ μέντοι ἢ λογικὴ ψυχὴ ἐνοῦται τῷ σώματι καὶ ὡς ὕλη καὶ ὡς ὄργανῳ, ἀδύνατον εἶναι τὴν ὁμοιότητα κατὰ τὸν πρότερον τῆς ἐνώσεως τρόπον· οὕτω γὰρ ἐκ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου 25 μία ἂν ἐγένετο ἢ φύσις· ἢ γὰρ ὕλη καὶ τὸ εἶδος τὴν φύσιν ἰδίως ὑφίσταται f. 165 τοῦ εἶδους· οὐκοῦν κατὰ τὸν δεῦτερον τρόπον· οὕτω δὲ καὶ τὰ τῶν ἀρχαίων διδασκάλων ῥητὰ συμφωνεῖ, οἱ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν τῷ Χριστῷ ὡς ὄργανόν τι τῆς θεότητος ὑπετίθεντο, ὃν τρόπον καὶ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς. Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν σῶμα καὶ τὰ τούτου μέρη ὄργανόν ἐστι 30 συνημμένον, τὸ δὲ σκέπαρνον καὶ τὰ τοιαῦτα ἐξωθέν εἰσι καὶ κοινότερα, οἱ μὲν ἄλλοι ἀνθρώποι πρὸς τὸν Θεὸν παραβάλλονται ὡςπερ τινὰ ὄργανα ἐξωθεν δι' ὧν ἐνεργεῖ· κινουῦνται γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐπὶ τὰς ἰδίας μόνον ἐνεργείας, ὅτι αὐτός ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἢ τελειοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰς κοινὰς πάσῃ τῇ λογικῇ φύσει, 35 οἶον τὸ νοεῖν τὴν ἀλήθειαν, τὸ τὰ ἀγαθὰ ἀγαπᾶν, τὸ τὰ δίκαια ἐνεργεῖν· ἢ δ' ἀνθρωπίνῃ φύσει προσείληπται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰν' ὄργανικῶς ἐνεργεῖν τὰς μόνου τοῦ Θεοῦ ἰδίας ἐνεργείας, ὡςπερ τὸ καθαίρειν τὰς ἀμαρτίας, φωτίζειν κατὰ χάριν τὰς διανοίας, εἰσάγειν εἰς τὴν τελειότητα τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ διὰ τοῦτο παραβάλλεται αὕτη πρὸς τὸν Θεὸν ὡςπερ 40

ἴδιον ὄργανον καὶ συνημμένον, ὃν τρόπον πρὸς τὴν ψυχὴν ἢ χεῖρ. Ἄλλ' ὁμοίως οὔτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐκ τῆς φύσεως ἐστὶ τοῦ Λόγου, οὔθ' ὁ Λόγος ἐστὶν εἶδος αὐτῆς· συνήπται μέντοι ταύτῃ κατὰ τὸ πρόσωπον· καὶ ἵνα παράδειγμά τι καὶ τοῦτο δυνατὸν δειχθῆ, ἡ γλῶσσα καθὼ ἐστὶν ὄργανον τοῦ Λόγου, ὄργανόν ἐστι τοῦ νοῦ ἴδιον· ἀλλ' ὁ νοῦς οὐδενὸς μέρος τοῦ σώματός ἐστιν εἶδος καὶ ἐνέργεια· καὶ ὁ ἔκτος δάκτυλος ὄργανόν ἐστιν οὐ προσήκον τῇ φύσει τοῦ εἶδους, οἰκείον μέντοι κατὰ τὴν ὕλην τουτωπὶ τῷ ἀτόμῳ.

Οὐ ζητητέον δὲ ἐν ταῖς εἰκόσι ταύταις παντελεῖ ὁμοιότητα· δεῖ γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον πολλῶ ὑψηλότερον καὶ ἐνδότερον δύνασθαι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνοῦσθαι ἢ ἐκάστη ψυχὴ τῷ ἰδίῳ ὄργανῳ, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ νοῦ μέσου συνήφθαι λέγεται, εἰ καὶ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος πάντα διήκει, ὡς ἂν πάντα φέρων καὶ συντηρῶν, τοῖς νοεροῖς μέντοι κτίσμασιν, ἅτινα ἰδίως ἀπολαύειν τοῦ Λόγου δύναται καὶ τούτου μέτοχα εἶναι, κατὰ τινα γνησιότητα ὁμοιότητος ὑψηλότερον καὶ ἀπορρητότερον συνάπτεσθαι δύναται.

**XLII.** — Ὅτι τὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναλαβεῖν μάλιστα τῷ Λόγῳ προσῆκε.

Ἐξ οὗ καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι ἡ πρόσληψις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τῷ τοῦ Λόγου προσώπῳ μάλιστα ἤρμοζεν, ὅτι πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων γέγονε σωτηρίαν, ἣτις ἐστὶν ἡ κατὰ τὸ νοερὸν μέρος ἐν τῷ τὴν ἀλήθειαν θεωρεῖν τελείωσις· ὁ δὲ Λόγος κατὰ νοεράν πρόδοον πρόβεισιν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.

Ἐτι, καὶ διότι ὁ Λόγος πρὸς τὸν ἀνθρώπινον λόγον οἰκειότητα ἔχει, δι' ἣν οἰκειότητα καὶ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἡ εἰκὼν ἀποδίδοται· ὁ γὰρ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς περὶ τοῦ Λόγου φησὶν, ὅτι „ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ“· καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι „ὁ ἀνὴρ εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ“· οὐ μόνον δὲ πρὸς τὴν λογικὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν κοινήν οἰκείως ἔχει ὁ Λόγος· περιέχει γὰρ πάντων τῶν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντων τοὺς λόγους, ὡς καὶ ὁ τεχνίτης τῇ τοῦ ἰδίου νοῦ περιλήψει πάντων συλλαμβάνει τοὺς λόγους τῶν τεχνητῶν. Οὕτω τοίνυν πάντα τὰ κτίσματα οὐδὲν ἕτερόν εἰσιν ἢ λογικὴ τις ἐκφανσις καὶ παράστασις τῶν ἐν τῇ νοήσει τοῦ θείου Λόγου περιεχομένων· διὸ καὶ πάντα γέγονε διὰ τοῦ Λόγου. Εἰκότως τοίνυν ὁ Λόγος τῷ κτίσματι ἦνωται, τῇ ἀνθρωπίνῃ δηλαδὴ φύσει.

**XLIII.** — Ὅτι ἡ προσληφθεῖσα τῷ Λόγῳ ἀνθρωπίνη φύσις οὐ προϋπέστη, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ συλλήψει προσείληπται.

Εἰ γὰρ προϋπήρχεν, πάντως ἂν ἐν ἀτόμῳ ἦν, καὶ ἦν ἂν τι ἄτομον αὕτη πρὸ τῆς ἐνώσεως, τουτέστιν ὑπόστασιν, κατὰ τὰ εἰρημένα, καὶ πρόσωπον, καὶ οὕτως ἦσαν ἂν καὶ μετὰ τὴν ἐνώσιν δύο ὑποστάσεις ἢ πρόσωπα, ἢ τε τοῦ Λόγου καὶ ἢ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ οὕτως οὐκ ἂν ἦν ἡ ἐνώσις ἐν προσώπῳ ἢ ὑποστάσει, ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τῇ τῆς πίστεως ἀποφάσει.

Ἐμποδῶν δ' ἂν ἦν καὶ τῇ τελειότητι τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως, εἴ τι τῶν τοῦ ἀνθρώπου φυσικῶν ἀπῆν, οἷον τὸ γενναῖσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα. <sup>10</sup> Εἰ οὖν προϋφεστηκότα ἀνέλαβεν ἀνθρωπον ὁ θεῖος Λόγος, καὶ ψιλὸν ἀνθρωπον ἐν τῇ ἑαυτοῦ γεννήσει τυγχάνοντα, οὐκ ἂν ἀπεδίδοτο τῷ Λόγῳ ἢ ἐκείνου γέννησις· οὐκ ἂν ἡ μακαρία Παρθένος μήτηρ τοῦ Λόγου ἠδύνατο λέγεσθαι.

Ἄλλὰ δῆλον, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς συλλήψεως ἀρχῇ τὴν ἀνθρωπίνην <sup>15</sup> φύσιν ἦνωσεν ἑαυτῷ ἐν τινι ὀρισμένῳ νῦν. Τοῦτο δ' ἀπαιτεῖν δοκεῖ καὶ ἡ τῆς ἀνθρωπίνης γενέσεως τάξις, ὥστ' αὐτὸν τοῦτον τὸν συλλαμβανόμενον γενναῖσθαι καὶ μὴ ἕτερον· ἡ γὰρ σύλληψις πρὸς τὴν γέννησιν ἐστὶ τεταγμένη. Ὅθεν ἐπεὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπίνῃ γενέσει γεγέννηται, ἔδει τὸν αὐτὸν καὶ ἀνθρωπίνῃ συλληφθῆναι συλλήψει, τουτέστιν οὐ μετὰ τὴν σύλληψιν <sup>20</sup> αὐτῆς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν | ἀναλαβεῖν τὸν Θεὸν Λόγον, ὅπερ ἦν ψιλὸν f. 166 ἀναλαβεῖν ἀνθρωπον, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ συλλήψει.

**XLIV.** — Ὅτι καὶ τελεία γέγονεν ἐν αὐτῇ τῇ συλλήψει, ὅσον κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. 25

Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος μεσιτευσούσης τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ σῶμα ἀνέλαβεν· οὐ μᾶλλον γὰρ τὸ τοῦ ἀνθρώπου σῶμα προσληπτὸν ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ἄλλων σωμάτων, εἰ μὴ διὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν. Οὐκ ἄρα ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀνευ λογικῆς ψυχῆς τὸ σῶμα ἀνέλαβεν. Εἰ τοίνυν τὸ σῶμα ἐν αὐτῇ τῇ τῆς συλλήψεως ἀρχῇ προσελάβετο, ἔδει ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ <sup>30</sup> τῆς συλλήψεως καὶ τὴν λογικὴν ψυχὴν τῷ σώματι ἐνωθῆναι· καὶ ἄτοπον δ' ἂν ἦν ἀνειδέω τινὶ πράγματι καὶ ἀτελεῖ ἐνωθῆναι τὸν Λόγον, πασῶν τελειότητων καὶ εἰδῶν πηγὴν καὶ αἰτίαν ὑπάρχοντα, πᾶν δὲ σωματικὸν πρὸ τῆς ἐμψυχώσεως, ἀτελές τι καὶ ἀνειδέον. Ἐξ ἀρχῆς ἄρα τῆς συλλήψεως ἐκείνης ἦνωτο τῷ σώματι ἢ ψυχῇ. 35

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ ψυχὴ τὴν ἰδίαν ὕλην ἐπιζητεῖ, ὥσπερ καὶ πᾶν φυσικὸν εἶδος, ἰδίᾳ δὲ τῆς ψυχῆς ὕλη τὸ ὀργανικόν ἐστὶ σῶμα, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ταύτης ὀρισμοῦ, ἐν ἀρχῇ τῆς συλλήψεως ἔδει καὶ τὸ σῶμα ὀργανικὸν εἶναι καὶ εἰδοπεποιημένον. Ἄλλὰ καὶ ἡ τοῦ σώματος διοργάνωσις τῇ τῆς γενέσεως

τάξει προηγείται τῆς εἰσαγωγῆς τῆς λογικῆς ψυχῆς· ὁθεν τοῦ ὑστέρου ὑποτεθέντος, ἀνάγκη καὶ τὸ πρότερον ὑποτίθεσθαι· ἡ δὲ μέχρι τοῦ προσήκοντος μέτρου τῆς ποσότητος αὔξεις τὴν τοῦ σώματος ἐμψύχωσιν οὐδὲν κωλύει. Διὰ τοῦτο γέγονεν ἀργανικὸν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σῶμα καὶ μεμορφωμένον ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς συλλήψεως, οὐπω δὲ τὴν ὀφειλομένην εἶχε ποσότητα.

XLV. — Ὅτι ἐπρεπεὶν ἐκ Παρθένου τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι.

10 Τὸ γὰρ τοῦ ἀνδρὸς σπέρμα ὡς ἀρχὴ ζητεῖται ποιητικὴ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ποιητικὴν δύναμιν. Ἄλλ' ἡ ποιητικὴ δύναμις ἐν τῇ γενέσει τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἦν φυσικὴ, κατὰ τὰ προειρημένα· ἡ μὲν γὰρ φυσικὴ δύναμις οὐκ ἀθρόον ἔλην τὴν τοῦ σώματος μὸρφωσιν τελειοῖ· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ σῶμα εὐθύς ἦν μεμορφωμένον καὶ ὀργανικόν.

15 Ἐπι, ὡς ἐν τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων γενέσει τὸ τοῦ ἀνδρὸς σπέρμα τὴν ὑπὸ τῆς μητρὸς χορηγουμένην ὕλην εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἔλκει οὐσίαν, οὕτως τὴν αὐτὴν ὕλην ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ γενέσει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἔνωσιν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνελάβετο Λόγος.

f. 166<sup>v</sup> Ἐπι, ἐχρῆν ἰδιότητά τινα ἀναλάμψαι τῆς αἰδίου τοῦ Λόγου γεννήσεως καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ | αὐτοῦ γεννήσει· ὁ γὰρ λόγος, καθόσον ἐκ τοῦ λέγοντος πρόεισιν, εἴτ' ἐνδον συλληφθεὶς εἴτ' ἐξω προελθὼν, οὐδεμίαν φθορὰν ἐπάγει τῷ λέγοντι. Ἐδει τοίνυν καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συλλήψει τοῦ θείου Λόγου τὴν ἀκεραιότητα τῆς μητρὸς μὴ φθαρῆναι, καὶ τούτου δήλου ὑπάρχοντος τοῦ τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ πάντα συνεστάναι καὶ ἐν τῇ  
26 ἑαυτῶν ἀκεραιότητι συντηρεῖσθαι.

Οὐ μέντοι τῆς γεννήσεως οὗτος ὁ τρόπος τῇ φυσικῇ καὶ ἀληθεῖ τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρωπίσει ἐναντιοῦται, παρηλλαγμένος ὢν· ἡ γὰρ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἀπειρος οὖσα, δύναται προάγειν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αἰτίας τινὸς καὶ χωρὶς αὐτῆς, τοῦ αὐτοῦ δὲ εἶδους καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἐπεὶ καὶ  
30 πᾶσα αἰτία τῇ δυνάμει τῆς πρώτης αἰτίας, τοῦ Θεοῦ δηλαδή, προάγει τὸ ἀποτέλεσμα· ὥστε ἡ αὐτὴ δύναμις θεία, ἡ τῷ σπέρματι διδοῦσα τὴν τοῦ ποιεῖν δύναμιν, καὶ χωρὶς σπέρματος ἀνθρώπον συνέστησεν ἀληθῆ, εἶδος καὶ φύσιν ἔχοντα ἀνθρωπίνην.

Ἦν δὲ καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, καὶ σπέρματος χωρὶς συλληφθέν. Τὸ γὰρ σπέρμα κατὰ τὸν Φιλόσοφον οὐχ ὡς ὕλη ἐστίν, ἀλλ' ἀρχὴ μόνον ποιητικὴ· ἔλη δὲ τοῦ σώματος ἡ ὕλη παρὰ τῆς μητρὸς χορηγεῖται· καὶ οὕτως ὅσον πρὸς τὴν ὕλην, οὐδὲν τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα διαφέρει τοῦ ἡμετέρου.

Ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀριστοτελικῆς θέσεως μὴ κρατούσης, ἡ ἐκ μόνης  
40 ληφθεῖσα τῆς γυναικὸς ὕλη δύναται τῇ θείᾳ δυνάμει κατὰ τὸ τῆς γενέσεως

τέλος ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἔξιν ἀχθῆναι, εἰς ἣν καὶ ἡ ὕλη, ἡ ἐξ ἄρρενος ὁμοῦ ληφθεῖσα καὶ γυναικός· ὅθεν διὰ τὴν τῆς ὕλης διαφορὰν οὐδεμία ἔσται ἀνομοιότης τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ ἡμέτερα. Φανερόν γάρ ὅτι πλέον διαφέρει τῆς ἐξ ἀνδρός καὶ γυναικός ἅμα λαμβανομένης ὕλης ὁ χόος τῆς γῆς, ἐξ οὐπερ ὁ Θεὸς τὸν πρῶτον ἐπλασεν ἄνθρωπον, ἀληθῆ ὄντα ἄνθρωπον καὶ ἡμῖν ὅμοιον κατὰ πάντα, ἢ τῆς ἐκ γυναικός μόνον ληφθείσης ὕλης, ἐξ ἧς τὸ τοῦ Χριστοῦ διαπέπλασται σῶμα.

Ὅθεν ἡ ἐκ παρθένου τοῦ Χριστοῦ γέννησις οὐκ ἐναντιοῦται τῇ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀληθείᾳ, ἢ τῇ πρὸς ἡμᾶς ὁμοιότητι. Ἡ γὰρ θεία δύναμις οὐχ ὠρισμένη ὕλη στενοχωρεῖται ἐν τῷ ποιεῖν, ἢ πάντα παράγουσα, ὡς ἡ φυσικὴ δύναμις. Ὅμοίως δὲ οὐδ' ἀπόλλυται τι τῆς ἀξίας τῇ μητρὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι παρθένος συνέλαβε καὶ ἐκύησεν, ὥστε διὰ τοῦτο φύσει καὶ ἀληθῆ μητέρα μὴ λέγεσθαι· τῆς γὰρ θείας δυνάμεως ἐνεργούσης, τὴν ὕλην αὐτὴ ἐχορήγησεν, ἢ ζητεῖται μόνη | παρὰ τῆς μητρός· τὰ δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις μητέρασι παρακολουθοῦντα πάντα οὐδὲν πρὸς τὸ τῆς μητρός συντελοῦσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τοῦ πατρὸς μόνον, ἵνα δηλονότι τὸ τοῦ ἄρρενος σπέρμα ἐπὶ τὸν τόπον τῆς γενέσεως φθάσῃ.

XLVI. — Ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκ Πνεύματος ἁγίου γεγέννηται.

Ἄλλ' εἰ καὶ πᾶσα θεία ἐνέργεια, δι' ἧς ἐν τοῖς κτίσμασι γίνεται τι, ὅλη τῇ Τριάδι ἐστὶ κοινή, ἢ μέντοι μόρφωσις τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀποδίδεται, εἰ καὶ ὅλη τῇ Τριάδι ἐστὶ κοινή. Ὡς γὰρ ὁ ἡμέτερος λόγος ἔξω προενεχθεὶς αἰσθητὸς γίνεται, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, κατὰ τὴν αἰδίου γέννησιν ἀόρατος ὢν, διὰ τῆς σαρκώσεως ἡμῖν γέγονεν αἰσθητός· ὅθεν ἡ σάρκωσις αὐτοῦ ὡσπερ ἡ τοῦ ἡμετέρου λόγου διὰ φωνῆς ἔκφανσις ἐστίν· αὕτη δὲ διὰ τοῦ ἡμετέρου πνεύματος γίνεται, δι' οὗ ἡ φωνὴ τοῦ ἡμετέρου λόγου εἰδοποιεῖται. Ἐπειτα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστὶ τὸ ἐν τοῖς θείοις προῖόν ὡς ἀγάπη, ὡς εἶρηται· τὸ δὲ προῖκα διδόμενον ἐκ τῆς ἀγάπης δίδεται τοῦ δωρουμένου. Οὐδεμία δὲ χάρις εἰσενήνεκται τῷ ἀνθρώπῳ μείζων ἢ τὸ κατὰ πρόσωπον ἐν τῷ Θεῷ ἐνωθῆναι. Πρεπόντως τοίνυν τοῦτο τὸ τῆς σαρκώσεως ἔργον τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀποδίδεται.

XLVII. — Ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστιν υἱὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ σάρκα.

Καίτοι ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς παρθένου λέγεται συλληφθῆναι· οὐ γὰρ παρήγαγε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν τῷ Χριστῷ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ δυνάμει μόνον ἐνήργησε πρὸς τὴν τούτου παραγωγίην.

80 εἰσενηνέγται A

Οὐκ ἄρα δυνατόν λέγεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην γέννησιν τοῦ Χριστοῦ πατέρα. Ἄτοπον δ' ἂν ἦν καὶ τὴν τοῦ πατρὸς αἰτίαν καὶ τὸ ὄνομα ἐφ' ἕτερον μεταφέρεσθαι πρόσωπον, ὃ συνέβαινε ἂν, εἰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πατὴρ ἐλέγετο τοῦ Χριστοῦ.

6 Ἡ εἰ μὴ τοῦτ' ἦν, διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον υἷόν εἶναι τοῦ Πνεύματος, ἠκολούθει ἂν τὸν Χριστὸν δύο υἱοὺς εἶναι καὶ δύο πρόσωπα, ὅπερ ἀποδοδοκίμασται ὡς ἀλλότριον τῆς πίστεως.

10 XLVIII. — Ὅτι οὐ δεῖ λέγειν κτίσμα εἶναι τὸν Χριστόν, ἀπλῶς.

Καίτοι ἡ ὑπὸ τοῦ Λόγου προσληφθεῖσα φύσις κτίσμα τί ἐστίν· ἐν γὰρ τῷ Χριστῷ οὐκ ἐστὶν ὑπόστασις ἑτέρα ἢ πρόσωπον εἰ μὴ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅπερ ἐστὶν ἀκτιστον. Μετὰ προσθήκης μέντοι δύναται λέγεσθαι, ὡς καθὼς ἀνθρώπος, ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἀπλῶς μέντοι λέ-  
f. 167<sup>v</sup> γεται εἶναι ἀνθρώπος, ἢ ὄρατός, ἢ περιπατῆσαι, καὶ ἀπλῶς τὰ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐπόμενα φύσει ἰδίως δυνατόν τοῦ Χριστοῦ κατηγορεῖσθαι ἄνευ προσθήκης· ὃ δὲ ἐστὶν ἴδιον τοῦ προσώπου οὐ κατηγορεῖται τοῦ Χριστοῦ τῷ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λόγῳ εἰ μὴ μετὰ τινος προσθήκης ἢ διαρρήδην λεγομένης, ἢ ἔξωθεν νοουμένης.

20 XLIX. — Λύσεις τῶν κατὰ τῆς σαρκώσεως λόγων.

Τούτων ἤδη κειμένων, τὰ κατὰ τῆς σαρκώσεως ἀντιτεθέντα ῥάδιον λύειν. Δέδεικται γὰρ οὐχ οὕτω δεῖν τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου νοεῖσθαι ὡς τοῦ Λόγου εἰς σάρκα μεταβληθέντος, ἢ ὡς εἶδος ἠνωμένον τῷ  
25 σώματι. Ὅθεν οὐχ ἔπεται τῷ τὸν Λόγον σαρκωθῆναι τὸ τὸν Θεὸν εἶναι σῶμα.

Ὁμοίως οὐδ' ἀναγκαῖον οὐσιωδῶς μεταβεβλήσθαι τὸν Λόγον διὰ τὴν σάρκωσιν· οὐδεμία γὰρ ἐν τῷ Λόγῳ μεταβολὴ γέγονεν, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τῇ προσληφθείσῃ ὑπὸ τοῦ Λόγου, καθ' ἣν προσήκει τῷ  
30 Λόγῳ καὶ γεννηθῆναι χρονικῶς, ἀλλ' οὐ καθ' ἑαυτόν· ὁμοίως, οὐδ' ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ Λόγος ἔχει τὸ ὑφεστάναι, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν ἢ τὸ πρόσωπον ἔλκει· οὐ γὰρ δι' ἐκείνης, ἀλλ' ἐν ἐκείνῃ συνίσταται. Ὅθεν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐδὲν κωλύει εἶναι πανταχοῦ, εἰ καὶ ἡ προσληφθεῖσα πανταχοῦ φύσις οὐκ ἐστίν.

35 Ἄλλ' οὐδὲ ἡ ὑπόστασις τοῦ Λόγου ὑπόστασις τῆς ἀνθρωπίνης λέγεται φύσεως ὡςπερ ὑφιστάμενον αὐτῇ ὡς εἰδικωτέρῳ· οὐ γὰρ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπλῶς συνίσταται ἐν τῷ εἶναι, ἵνα οὕτως ἔχη, ἀλλὰ λέγεται ὑποκεῖσθαι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἢ τοῦ Λόγου ὑπόστασις καθόσον αὐτὴν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν ἔλκει, ὡςπερ ἔλκεται τι πρὸς ἕτερον τιμώτερον,  
40 ᾧ ἐνοῦται.



Ἄλλ' οὐδ' ἔπεται τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατὰ συμβεβηκὸς ἐπιέναι τῷ Λόγῳ διὰ τὸ τὸν Λόγον ἐξ αἰδίου ὑφ' ἑστέαναι· οὕτω γὰρ ὁ Λόγος τὴν ἀνθρωπίνην ἀνέλαβε φύσιν ὥστ' ἀληθῶς εἶναι ἄνθρωπον· τὸ δὲ εἶναι ἄνθρωπον, εἶναι ἐστὶν ἐν τῷ τῆς οὐσίας γένει. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκ τῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐνώσεως ἢ τοῦ Λόγου ὑπόστασις ἔχει τὸ εἶναι ἄνθρωπος, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἔπεισι τούτῳ· τὰ γὰρ συμβεβηκότα τὸ οὐσιώδες εἶναι οὐ συνεισφέρουσι.

L. — Ὅτι ἡ προγονικὴ ἀμαρτία κάτεισιν εἰς τοὺς ὕστερον.

Ἐπεὶ τοίνυν ἐδείχθη οὐκ ἀδύνατον εἶναι τὸ περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πιστευόμενον ἡμῖν, ἐπόμενόν ἐστι δεῖξαι, ὅτι δέον ἦν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναλαβεῖν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· αἰτίαν δὲ τούτου | δίδωσιν ὁ Ἀπόστολος f. 168 τὸ πάντα διελθεῖν προγονικὸν ἀμάρτημα. Ἐν γὰρ τῇ πρὸς Ῥωμαίους φησὶν, ὅτι „ὡσπερ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἀμαρτωλοὶ κατέστησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ὑπακοῆς ἐδικαιώθησαν οἱ πολλοί“. Ἐπεὶ δὲ οἱ Πελαγίανοι τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα παντελῶς ἀνῆρουν, δεικτέον ἂν εἴη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι μετὰ τῆς προγονικῆς ἀμαρτίας γεννῶνται.

Πρῶτον μὲν γάρ, τὸ ἐν τῇ Γενέσει εἰρημένον περὶ τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ἀπειλῆς, ὅτι· „Οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγεσθε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε“, ἡγουν ἀνάγκη θανάτῳ ὑποκείσεσθε, μάτην ἂν ἐλέγετο, εἰ ἐκ τῆς συστάσεως τῆς ἰδίας φύσεως τὴν τοῦ ἀποθνήσκειν ἀνάγκην ὁ ἄνθρωπος εἶχεν· ἀλλὰ δίκη ἐστὶν ἡ ἀνάγκη αὕτη καὶ ὁ θάνατος· δίκη δ' οὐκ ἂν ἐπαχθεῖη εἰ μὴ δι' ἀμαρτίαν. Ἐν οἷς οὖν ἡ δίκη εὐρίσκηται, δεῖ καὶ τὴν ἀμαρτίαν εὐρίσκεσθαι. Ἄλλ' ἡ δίκη ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶν εὐθύς γενομένοις· ὑποκείμενος γὰρ τῷ θανάτῳ πᾶς τις γεννᾶται· ὅθεν καὶ τινες ἐκ τῆς μήτρας ἐπὶ τὸν τάφον μεταφέρονται. Ἀμαρτία τις ἄρα ἐστὶν ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' οὐ κατ' ἐνέργειαν· οὐ γὰρ ἔχουσι τὴν τοῦ αὐτεξουσίου χρῆσιν τὰ παιδιά, ἧς ἄνευ οὐδεμία ἀμαρτία λογίζεται τῷ ἀνθρώπῳ. Ἀνάγκη τοίνυν εἶναι τινα ἐν αὐτοῖς ἀμαρτίαν ἐκ τῆς πρώτης αὐτῶν καταβολῆς εἰσαχθεῖσαν. Τοῦτο δὲ ἀριδῆλως ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους λέγεται· „Ὡσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἡ ἀμαρτία εἰσῆλθεν, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος, οὕτω καὶ ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν ἀφ' ἑνός, ἐν ᾧ πάντες ἤμαρτον“· εἶτα ἵνα μὴ δόξη κατὰ τὸν τῆς μιμήσεως τρόπον τοῦτο λέγεσθαι, ὅπερ οὐκ ἂν ἦν ἀληθὲς περὶ πάντων· οὐ γὰρ πάντες μιμοῦνται τὸ ἀμαρτάνειν· προστίθησιν, ὅτι· „Ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας

14 Rom. 5, 19  
36 Rom. 5, 14

20 Gen. 2, 15-17

31 Rom. 5, 12

34 διήλθον Α

καθ' ὁμοιότητα τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ“, ὡς ἐξ αἰτίας τοῦτο ἦκον, οὐκ ἐκ μιμήσεως.

Καὶ τὸ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· „Ἐν ἀνομίαις συνελήφθην“, καὶ τὰ ἐξῆς, οὐ περὶ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἀμαρτίας νοούμενον, ἐκ νομίμου γάμου τοῦ Δαυΐδ λεγομένου συλληφθῆναι καὶ γεννηθῆναι, περὶ τῆς προγονικῆς ἀμαρτίας νοεῖται.

f. 168<sup>v</sup> Ὅθεν καὶ ἡ ἐκκλησία τὸ βάπτισμα | τοῖς ἀρτιγεννήτοις παιδίοις δίδωσιν οὐ κακῶς οὐδὲ μάτην, ἀλλ' εἰς καθάρσιν ἀμαρτίας, ἀπὸ τῆς αἰτίας αὐτῶν δήπου μετενεχθείσης, ἐπεὶ τὴν κατ' ἐνέργειαν ἀμαρτίαν οὐκ ἔχουσιν, ὡς  
10 προεῖρηται. Εἰ δὲ τις λέγοι δίδοσθαι αὐτοῖς τοῦτο ἕνεκα τοῦ τῆς βασιλείας τυχεῖν διὰ τὸ ἐν τῇ κατὰ Ἰωάννην· „Εἰ μὴ τις ἀναγεννηθῆ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσελθοῖ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν“, μάταιος ὁ λόγος· οὐδεὶς γάρ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας εἶργεται εἰ μὴ διὰ τινος ἀμαρτίαν· πάσης γάρ λογικῆς κτίσεως τέλος τὸ ἐπὶ τὴν μακαριότητα φθάσαι  
15 ἐστίν, ἥτις ἐστίν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ βασιλείᾳ· ἡ δὲ βασιλεία οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ ἡ τεταγμένη συμμορία τῶν τῆς θείας θεωρίας ἀπολαυόντων, ἐν ἣ ἡ ἀληθῆς μακαριότης συνίσταται. Οὐδὲν δὲ τοῦ ἰδίου τέλους ἐκπίπτει εἰ μὴ διὰ τινος ἀμαρτίαν.

20 **LI.** — Ἀντιθέσεις τινῶν κατὰ τῆς προγονικῆς ἀμαρτίας.

Τῆς δὲ ἀληθείας ταύτης ἐχθροὶ τινες ἀντιτιθέασιν οὕτως· πρῶτον μὲν, ὅτι τὰ ἐτέρων ἀμαρτήματα οὐ καταλογίζονται ἄλλοις, ὡς ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· „Ὁ υἱὸς οὐ βαστάσει τὴν ἀνομίαν τοῦ πατρὸς“· τὸ δ' αἴτιον ὅτι μήτ' ἐπαινούμεθα μητ' ὀνειδιζόμεθα εἰ μὴ διὰ τὰ ἐφ' ἡμῖν· ταῦτα δὲ  
25 ἐστίν, ἃ βουλόμενοι πράττομεν· ὥστε οὐ δίκαιον ὄλω τῷ γένει λογίζεσθαι τὸ ἐνός, τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ἀμάρτημα. Δεύτερον, ὅτι τὸ ἀποστολικόν, τὸ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντας ἀμαρτεῖν, ἀνίσχυρον φασὶν εἶναι· τὸ γὰρ ἀμαρτάνειν ἐνεργεῖν ὄν, τῷ ἐνεργεῖα ὑφειστώτι ἀρμόζει· οἱ δὲ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ πάντες ἐν τῷ Ἀδὰμ δυνάμει εἰσὶν ὡς ἐν πρώτῃ αἰτίᾳ πρὸ τοῦ  
30 γενέσθαι· ἀλλ' οὐδ' αἰτιωδῶς ἐξ ἐκείνου καθήκειν τὴν ἀμαρτίαν εἰκὸς μετὰ τῆς φύσεως· τὸ γὰρ συμβεβηκὸς ἀδύνατόν ἐστιν ἄνευ τοῦ ὑποκειμένου ἀλλαχόσε μετάγεσθαι· ὑποκείμενον δὲ τῆς ἀμαρτίας, ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἥτις ἐκ τοῦ προπάτορος οὐ κατάγεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ ἰδίως ἐκάστῳ δημιουργεῖται.

35 Ἔτι, καὶ ὁ Χριστός, φασὶν, ἐκ τοῦ προπάτορος τὴν αἰτίαν ἔχει. Ἄλλ' ἀλλότριόν ἐστι τῆς πίστεως τὸ καὶ αὐτὸν ἀμαρτήματι προγονικῶ ὑποκεῖσθαι.

Ἔτι, ἐν τοῖς τοῦ εἴδους δεῖ τὸν υἱὸν ὁμοιοῦσθαι τοῖς γονεῦσιν· τὸ

3 Ps. 50, 7

9 μετενεγχθείσης A

11 Ioh. 3, 5

23 Ezech. 18, 19

δ' ἀμάρτημα οὐκ ἔστι κατὰ τὸν λόγον τοῦ εἶδους· οὐ γάρ ἔστι τῶν κατὰ φύσιν, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς φυσικῆς τάξεως | τοῦ ἀνθρώπου φθορά. Οὐκ f. 169 ἀνάγκη ἄρα, τοῦ πρώτου ἀμαρτόντος, ἐξ αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἀμαρτωλοὺς γίνεσθαι.

Ἔτι δὲ ἡ τοῦ προπάτορος ἀμαρτία κάτεισιν εἰς τοὺς ἄλλους· τὸ δ' ἀγαθὸν ἐν τῷ ποιεῖν μείζονός ἐστι· δυνάμει ἢ τὸ κακόν, ὡς ἀπεδείχθη· πολλῷ μᾶλλον τὸ δικαιωθῆναι τὸν Ἀδὰμ δι' αὐτοῦ κατῆλθεν ἂν εἰς τοὺς ἄλλους.

### ΙΙ. — Λύσεις τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

10

Πρὸς δὴ τὴν λύσιν προδιαληπτέον ἂν εἴη, ὅτι τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος σημεῖα ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ φαίνεται γένει ἀριδῆλως. Ὁρῶμεν γὰρ διαφοροὺς τιμωρίας κοινῶς τὸ ἀνθρώπινον γένος πάσχον, σωματικὰς τε καὶ ἀσωμάτους· καὶ τῶν μὲν σωματικῶν μείζων ὁ θάνατος, πρὸς δὲ αἱ ἄλλαι τιμωρίαι τάττονται πᾶσαι, ὡς λιμός, δίψα καὶ τὰ τοιαῦτα· τῶν δὲ ἀσωμάτων μέγιστη ἡ τοῦ λόγου ἀσθένεια, δι' ἣν δυσχερὲς μὲν γινῶναι τὴν ἀλήθειαν, ῥαδίως δὲ καταρρεῖ τις ἐπὶ τὴν πλάνην. Ἔτι τε τὰς ζώδεις ἐπιθυμίας οὐχ ὡς οἷόν τε ἐστὶ καθάπαξ χωρίζειν, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν πολλάκις ἐπισκοτεῖται.

Καὶ δυνατόν μὲν τινι δοκεῖν τὰ ἐλαττώματα ταῦτα μὴ δίκην εἶναι, ἀλλὰ φυσικὰ καὶ τῇ ὕλῃ ἐπόμενα ἀναγκαίως. Ἄλλ' εἴ τις ὀρθῶς θεωροίη, τούναντίον ἐστίν. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν γὰρ τῆς πίστεως οὕτω συνέστη τὴν ἀρχὴν ὁ ἀνθρώπος, ὥστε τὰς ταπεινοτέρας τῆς ψυχῆς δυνάμεις τῷ λόγῳ ὑπηρετεῖν, ἐφόσον αὐτὸς ὁ λόγος ὑπετέτακτο τῷ Θεῷ, καὶ τὸ ὑποταξαμένον σῶμα ὑπὸ μηδενὸς ἐκείνων κωλύεσθαι δύνασθαι ὑπό τινος ἐμποδίου σωματικοῦ, τοῦ Θεοῦ τῇ χάριτι ἀναπληροῦντος ὅπερ ἡ φύσις ἤττον ἠδύνατο τελειοῦν· τοῦ δὲ λόγου ἀποστραφέντος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τὰς μὲν ταπεινοτέρας δυνάμεις τῷ λόγῳ πολεμεῖν, τὸ δὲ σῶμα ἐναντία δέχεσθαι πάθη τῇ διὰ ψυχὴν οὐσῆ ζωῆ. Αὗται τοίνυν αἱ ἐνδεῖαι καὶ τὰ πάθη τῷ τὴν θείαν λογιζομένῳ πρόνοιαν καὶ τὴν τῆς ὑψηλοτέρας μοίρας ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀξίαν οὐ φυσικὰ ἀλλὰ κατὰ δίκην ἐπῆχθαι φαίνονται· καὶ οὕτω συνάγεσθαι δυνατόν ἀμαρτία τινὶ προγονικῇ πεφυρμένον εἶναι τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Τούτων θεωρηθέντων, ἐπὶ τὰς λύσεις ἰστέον.

Πρὸς μὲν οὖν τὸ πρῶτον φημέν, ὅτι τὸ προσωπικὸν ἀμάρτημα ὁμολογουμένως οὐκ ἂν ἐτέρῳ λογισθείη, | εἰ προσωπικὸν μόνον εἴη. Ἄλλὰ τὸ f. 169 ἄμάρτημα τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ προσωπικὸν ἦν, καθόσον αὐτὸν ἐστέρησε τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ, καὶ φυσικόν, καθόσον ἀφείλεν οὐκ αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑστέρων τὴν ὅλην τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει κατατεθεισάν εὐεργεσίαν. Ἡ γὰρ καλλίστη τάξις ἐκείνη τοῦ μὲν σώματος πρὸς τὴν

ψυχὴν, τῶν δὲ ταπεινοτέρων δυνάμεων πρὸς τὸν λόγον, τοῦ δὲ λόγου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἡ διὰ τῆς χάριτος ἀναπλήρωσις τοῦ τῆ φύσει ἐνδέοντος, οὕτω συνεισηνέχθη τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ, ὡσθ' ἅμα τῆ φύσει ἐξ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑστερον διαβαίνειν ὡς κοινὴ τις εὐεργεσία τῆς φύσεως· διὸ καὶ  
 5 προγονικὴ δικαιοσύνη ὑπ' ἐνίων καλεῖται. Ἐφ' οὓς οὖν ἡ φυσικὴ καὶ προγονικὴ δικαιοσύνη ἐφθασεν ἄν, ἐπὶ τούτους καὶ ἡ προγονικὴ ἀμαρτία ὡς κοινὸν κακὸν ἦλθεν, καὶ ὡς στέρησις τοῦ τῆ κοινῆ φύσει προσήκοντος ἀγαθοῦ. Ἀληθὲς δὲ ἐστὶ τὸ καὶ πάντας ἀμαρτεῖν ἐν τῇ Ἀδὰμ ἀμαρτόντι, οὐχ ὡς ἄν αὐτοὺς ἐνεργήσαντας, ἀλλ' ὡς τῆ ἐκείνου φύσει τῆ διὰ τῆς  
 10 ἀμαρτίας φθαρείσῃ προσήκοντας.

Ἄλλὰ καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀμάρτημα, ὃ προγονικὸν φαμέν, οὕτω μεταδίδοται ὡς καὶ αὐτὴ τοῦ εἶδους ἡ φύσις, ἥτις καίτοι διὰ τῆς λογικῆς τελειουμένη ψυχῆς, ὁμῶς οὐ μετὰ τοῦ σπέρματος διαβαίνει, ἀλλὰ μόνον τὸ σῶμα, τὸ πρὸς ὑποδοχὴν τοιαύτης ψυχῆς πεφυκός. Ὁ δὲ Χριστὸς  
 15 κατῆλθε μὲν ἐκ τοῦ προπάτορος, οὐδενὶ μέντοι μολυσμῷ τῆς προγονικῆς ἀμαρτίας ἐνέτυχεν· μόνην γὰρ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐκείθεν ἔλαβεν· ἡ δὲ εἰδοποιὸς τοῦ σώματος δύναμις οὐκ ἐκ τοῦ προπάτορος κατῆλθε, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἦν· ὅθεν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν οὐχ ὡς ἀπὸ ποιούντος ἀνελάβετο τοῦ Ἀδάμ, ἀλλ' ὡς ἐξ ὑλικῆς ἀρχῆς.

Ἄλλὰ καὶ φυσικὸν ἦν τὸ ἀμάρτημα τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τρόπον  
 20 τινά, οὐχ ὡς ἐκ τῶν τῆς φύσεως ἀρχῶν προΐόν, ἀλλ' ὅτι οὕτω δέδοται τῷ ἀνθρώπῳ τὸ τῆς χάριτος δῶρον, ὡσθ' ἅμα τῆ φύσει καὶ τούτου διαδοχὴν τινὰ εἶναι, καὶ ἀσθενήσαντος ἐν τῇ γονίμῳ ἀρχῇ διὰ τὴν ἀμαρτίαν αὐτῆς, καὶ τὴν σύμπασαν ἠρημῶσθαι φύσιν τῆς χάριτος. Ὅθεν εἰ καὶ  
 25 μὴ τῷ λόγῳ τοῦ εἶδους ἐχρῆν τὸ ἀμάρτημα διαβαίνειν, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῆς ἀπουσίας τῆς χάριτος, ὡσπερ τῷ λόγῳ τῆς παρουσίας αὐτῆς διέβαινον  
 f. 170 ἄν ἡ δικαιοσύνη | καὶ πρὸς ὅλον τὸ εἶδος.

Οὐκ ἠδυνήθη δὲ ὑπὲρ ὅλης τῆς φύσεως διαλύσασθαι ὁ Ἀδάμ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ τῷ οἰκείῳ μόνῳ προσήκοντος προσώπῳ, διότι, εἰ καὶ ἡ ἀμαρτία αὐτοῦ  
 30 ἀπὸ τῆς προσωπικῆς καὶ κατ' ἐνέργειαν εἰς τὴν φυσικὴν μετῆλθεν, ἐπεὶ καὶ ἡ φύσις ἐν αὐτῷ τελεία ἦν τῷ δῶρῳ τῷ δοθέντι τῆ φύσει, ἀλλ' ἀπλῶς προσωπικὴ ἦν ἐν αὐτῷ. Ὅθεν οὐκ ἠδύνατο δι' ἑαυτοῦ τὸ τῆς φύσεως ἐπανασώσασθαι ἀγαθόν.

Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ νῦν ἐκάστου τῶν πιστευόντων διὰ τῶν τῆς χάριτος  
 35 μυστηρίων καθαιρομένου τῆς προγονικῆς ἀμαρτίας προσωπικὴ γίνεται τῆς ἀμαρτίας ἀπαλλαγὴ· ἡ δὲ φύσις οὐ παντελῶς θεραπεύεται. Ἡ μὲν γὰρ κάθαρσις ἐστὶ προσωπικὴ, τὸ δὲ προγονικὸν ἀμάρτημα τῆ τῆς φύσεως ἐνεργείᾳ συμβαίνει, καὶ διὰ τοῦτο μένει ἐν αὐτῷ καὶ τῆ τῆς αὐτοῦ γεννή-

σεως ἐνεργεία, δι' ἧς φυσική ἐστὶν ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἕκαστος τῶν γεννώντων ἀνθρώπων.

### LIII. — Λόγοι τῶν ἀπιστούντων τῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσει.

Πρῶτον μὲν φασὶ προσήκειν τῇ θείᾳ ἀγαθότητι τοῦτο, τὸ πάντα τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἔχειν· αὕτη δ' ἐστὶ τῶν πραγμάτων ἡ τάξις, ἵνα ὁ μὲν Θεὸς ὑπὲρ πάντα ᾖ, ὁ δ' ἄνθρωπος ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις κτίσμασι περιέχεται, καὶ οὐδαμῶς πρέπον ᾖν διὰ τοῦτο τὴν θείαν μεγαλειότητα ἐνωθῆναι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. 6

\*Ἐτι, τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνώσεως χρήσιμον ἠδύνατο ἂν παραυτίκα τῇ θείᾳ βουλήσει μόνον γενέσθαι παντοδυνάμου ὄντος. 10

\*Ἐτι, προσφύτερον ἂν ἠνώθη τῇ ἀγγελικῇ φύσει ὄσω καὶ ὁμοιότερος αὐτῇ καὶ πλησιέστερος ἢ τῇ ἀνθρωπίνῃ.

\*Ἐτι, εἰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ τῆς ἀληθείας κατανοήσει ἡ τοιαύτη γέγονεν ἔνωσις, τῇ πείρᾳ γινώσκομεν, ὅτι περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ σάρκωσιν πλείσταί αἱρέσεις ἀνέκυψαν. 16

\*Ἐτι, ἡ πάντων σωτηρία μόνις ἂν δόξειεν ἱκανὴ εἶναι ὠφέλεια, ὑπὲρ ἧς τὸ μέγιστον τῶν θείων γέγονεν ἔργων· καὶ μὴν οὐ πάντῃ τὸ ἀνθρώπινον σέσωσται γένος ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ σαρκώσεως. 20

\*Ἐτι, δι' ἱκανῶν τεκμηρίων ἐφανερῶθη ἂν τὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναλαβεῖν τὸν Θεόν, εἰ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐγένετο σωτηρίαν· ἀλλὰ δι' ἄλλων τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει καὶ χωρὶς τοιαύτης ἐνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα καὶ μείζονα γεγονάσι θαύματα.

\*Ἐτι, ἐδέησεν ἂν ἐξ ἀρχῆς τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν γενέσθαι, καὶ μὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ χρόνου· δοκεῖ γὰρ τὴν τῶν παρελθόντων ἀνθρώπων σωτηρίαν παρῶφθαι. 25

\*Ἐτι, καὶ μέχρι τέλους | ὠφείλε συναναστρέφεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, f. 170<sup>v</sup> νουθετήσεων καὶ κυβερνήσεων διηνεκῶς.

\*Ἐτι, ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις οὐδὲ πρὸς τὸν τῶν ἀμαρτωλῶν ἐστὶ θάνατον· πολλῶ τοίνυν ἔλαττον ᾖν ἂν θέλησις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν τελειότατον ἄνθρωπον θανάτῳ ὑποταγῆναι. 30

\*Ἐτι, ὠμὸν δοκεῖ καὶ ἀπεινὸς θάνατος ἀθῶφ ἐπάγεσθαι ἐκ Θεοῦ, καὶ μάλιστα ὑπὲρ ἀσεβῶν καὶ τοῦ θνήσκεν ἀξίων.

\*Ἐτι, εἰ προσήκον ᾖν μείζονά τινα ἀνθρώπου φιλοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπων διαλύσασθαι, ἱκανὸν ᾖν καὶ ἄγγελον σάρκα ἀναλαβόντα πληρῶσαι τὴν διάλυσιν, φύσει ἀνθρώπου ὑψηλότερον ὄντα. 36

\*Ἐτι, εἰ ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων ἔπαθεν ὁ Χριστός,

4 Les raisons données sont numérotées en marge dans A: α', β', γ' etc.